

Ute og inne: Berndnaut Smilde skaper skyer man får lyst til å klappe. Berndnaut Smildes *Breaking the fourth wall* (2018).

FOTO: CASSANDER EEF TINCK SCHATTEKERK

KUNST

Blå himmel – nei takk

Verden ville vært et mye bedre sted om flere hadde hodet i skyene.

Kurator: Inger M.L. Gudmundson
I SKYENE
Stavanger Kunstmuseum
20. mars–18. oktober
Dolly Jørgensen og Finn Arne Jørgensen (red.)
SILVER LININGS. CLOUDS IN ART AND SCIENCE
360 sider, Museumsforlaget 2020

Skyer har et ufortjent dårlig rykte. Et truende problem er metaforisk en sky på horisonten, som om evig solskinn var noe å ønske seg. Et menneske som ser skyene drive forbi, er definisjonen på en uproduktiv borger. Men en verden uten skyer er en død verden – ingen skyer, ingen planter. Og skyene er fulle av informasjon, for den som ser.

Stavanger Kunstmuseums utstilling om skyer er med andre ord det motsatte av ulen virkelighetsflukt. I tillegg er den stivet opp med en omfangsrik, akade-

misk artikkelsamling om skyer i kunst og vitenskap.

Teori om skyer. 1803 er et merkeår i skyenes historie. Da publiserte den engelske amatør-meteorologen Luke Howard sitt *Essay on the Modification of Clouds*, som han hadde presentert muntlig året før. Essayet gjorde så sterkt inntrykk at ingen ringere enn Johann Wolfgang von Goethe oversatte det til tysk, og skrev et hyllestidikt i samme slengen.

Howard lanserte den inndelingen av skyene i typer som, lett revidert, fortsatt brukes i dag: tåkeskyene *stratus*, som kan finnes fra bakkenivå opp til 2000 meter, haugskyene *cumulus*, fra 600 til 1000 meter opp, og fjærskyene *cirrus*, fra 5000 til 14 000 meter opp.

På samme tid utviklet romantikerne – med Goethe som en sentral premissgiver – en ny estetikk. Skjønnheten fantes ikke lenger i velordnede hager, men i den ville, utemmede naturen. Romantikens ideal var det sublime – skjønn-

heten som ikke er harmonisk, men heller inngir ærefrykt og uro.

Høyt og lavt. I et dunkelt rom henger *Norsk høyfjell* av Hans Gude (1825–1903), malt i 1856. I forgrunnen ser vi hauger og knauser av gråstein kledd med lav, i bakgrunnen snøhvite tinder. Noen få sauer kan skimtes i et dalsøkk, men det er skyene som står for handlingen og bevegelsen i bildet. I høyre bildekant er de grå på veien mot svart, til venstre lyseblå til hvite i det fjerne. Innimellom sprekker de opp og viser glimt av strålende blått. Bakken er tilsvarende delt opp i felt av lys og skygge, presist observert.

Dette er landskapsmaleri som nasjonsbygging: Ingenting kunne være fjernere fra blide, danske gressbakker enn dette subliment golde terrenget. Samtidig har bildene en intens psykologisk ladning. Her er ingen steder å finne le hvis skyene slipper løs uværet som truer.

På de motstående veggene henger bilder av tre av Gudes mange

elever. Lars Hertervig var bare fem år yngre enn læreren, og skapte en helt egen bildeverden med noen av de samme elementene. Eldgamle furuer står konstant på nippet til å dø og kollapse. Skyene bunker seg opp, malt med fine, nøyaktige strøk. Selv når bildene knapt inneholder annet enn luft og vann, er det som om all bevegelse har stoppet opp. Det er tungt å puste i Hertervigs verden.

Kitty L. Kielland (1843–1918) tok med malersakene ut på Jæren, og fant en ny himmel der. Sommerkvaldens toner av rødt og rosa lyser fra flere av lerretene her, men blikket søker seg like gjerne mot bunnen av bildet som mot toppen. Skyene speiler seg i en innsjø, eller i en utgravd fure på torvmyren.

Den svenske prinsen Eugen (1865–1947) studerte også hos Gude en periode. Her vises en sen versjon av hovedverket *Skyen* fra 1896. Både Eugen og Kielland er mye friere i penselføringen enn Gude og Hertervig, men ikke mindre forpliktet til grundig obser-

vasjon av motivet. En smal sti går i sikksakk opp på en gresskledd bakke fra nedre venstre hjørne. I bakgrunnen hvelver en svær, hvit cumulusky seg opp, med en lett cirrus svevende som et slør foran toppen. Paradoksalt nok er de tette, mørke trærne i forgrunnen malt med strøk som går nedover fra høyre, som om de sto i sterk vind. Plutselig får det virkelighetsnære motivet et surrealistisk drag over seg.

Bildet av atomskyen er del av etterkrigstidens felles visuelle alfabet.

Tynn luft. Den amerikanske videokunstneren Bill Violas hovedproblem er at han strever så veldig åpenbart etter å lage noe subliment, eller i det minste subliment-aktige. Men så ender han igjen og igjen med noe som ser ut som

Et nytt landskap:

Kitty Kielland tok med seg malersakene ut på Jæren, og lot skyene speile seg i torvmyren. Her er *Torvmyr* fra 1897.

FOTO: KODE BERGEN

Selve skyen:

Molnet er hovedverket til prins Eugen, som forøvrig var den første svenske kongelige som ble kremert.

FOTO: PRINS EUGENS WALDEMARSUDDE, STOCKHOLM

arbeidsledige New York-skuespillere på en workshop hvor de beveger seg *veldig sakte*.

I den ene filmen her er det en gammel mann og kvinne som lyser rundt på hver sin nakne kropp med lommelykt, veldig sakte. I den andre, en mange meter høy projeksjon, ligger en hvitkledd mann på bakken og puster tungt. Så begynner det å regne, veldig sakte. Etter hvert blir det mer og mer vann, og vi innser at filmen går baklengs. Det ender med at mannen blir sugd opp i en søyle av vann, veldig, veldig sakte.

Hadde denne filmen blitt noe dårligere om den ikke gikk baklengs og i sakte film? Hadde den blitt bedre? Den ville iallfall blitt litt mindre pompøs om Viola hadde droppet skuespilleren og bare filmet vann i bevegelse.

Den skapte skyen. Bildet av atomskyen, som en furet sopp med ringer rundt midten, er

del av etterkrigstidens felles visuelle alfabet. Den er kanskje også det nærmeste vi kommer noe virkelig subliment i moderne tid: totalt ødeleggende, men likevel vakker. Skapt av kald rasjonalitet, men hinsides all fornuft. Nådeløst fascinerende.

Jone Kvie beholder formen, men snur om på alt annet. Høyden reduseres fra flere kilometer til barnestørrelse. Støv og damp blir til blankt stål. Men hans versjon beholder en rest av originalens kombinerte tiltrekning og frastøting. Ingen kan omfavne et speil.

I likhet med Kvies skulptur, henter Per Kleivas klassiske trykkserie *Tre blad fra imperialismens dagbok* sin slitestyrke fra en urovekkende tvetydighet. Kleiva monterte inn henholdsvis marsjerende støvler, militærhelikoptre og en eksplosjonssky i et uforandret, idyllisk englandskap.

Ulempen med å plassere de to verkene sammen, som

det er gjort her, er at mye av tvetydigheten blir opphevet. I stedet blir vi stående igjen med at krig er ille. Og det visste vi jo.

Himmel og hva? Skyenes evne til å sette fantasien i gang blir aktivert i fullt monn i fotografiene til nederlenderen Berndnaut Smilde. Ved hjelp av røykmaskiner og andre knep skaper han lubne, lodne skyer inne i fotogene interiører. Skyer inne er jo på alle måter naturstridig, og dermed blir den barnslige ideen om skyer som noe bløtt og koselig så å si dobbelt aktivert.

Når Smilde i et annet rom fyller tre vegger med film av langsomt duvende, voksende skyer mot svart bakgrunn, føles det derimot litt meningsløst å stå inne og se på en kunstig versjon av noe som finnes på ordentlig rett utenfor.

Heldigvis er det ekte cumulus i bunkevis over Mosvatnet. **Espen Hauglid**